

Hortobágyi saját festménye

A képet a „Sangeet Novus Sensus” című lemezemhez festettem, ami egy jelenkori demoanyag egy 30 év múlva az Eridanus csillagrendszerből érkező szocio-etno muzikológus számára. A festmény annak az általam megérezett jövőbeli zenének a fiktív memetikus előképét ábrázolja, amely a volt Kelet-Európában mint a késő XX. századi szociológiai élmények transzszonikus tükröződéseként valósult meg.

Technológiai alapja az öreg FFT spektrumanalízist algoritmusként használó PCM-morfológia és egy saját fejlesztésű virtuális felhangszintézis software.

A zene itt mint fiziológiai szóma /„szleg”/ jelent meg, a valóság elhagyásának, illetve a „computed mémesis” technológián alapuló társadalmi Mőbius-tudat kialakításának egyik lehetséges akusztikai megoldásának tűnt.

A moduláris goa-elektronika, a tablá-mémek mátrix-topológiája, a szintetizált karcinogén PCM-szekvenciák, az asztrál-hallucinogén hangszerelés hindusztáni stílusa vagy az analizált interstelláris spektrum-minták polifonikus alkalmazása és a geometrikus fraktálhurkok Zipi-programozása, illetve a keverés pythagoreusi módja egy memetikus pókhálóttal voltak a század elidegenedési trendje következtében növesztett, foszforeszkáló acid-tudatokra, és mint az ezredvég kifinomult „the prāna of transocietē”-je jelent meg. Később, amikor az emberi tudat hálózatokba költözött, illetve áttelepült a Jupiter sztratoszférájába – ebben az időben a zene eredeti frekvencia-algoritmusaikat lézeres tüimpulzussá konvertálva rákötötték az emberi neuron-vezgődések szinapszisaira, és percenként több ezres lökesszámú 3D-s, 16 Hz/b.p.m. impulzus-momentummal stimulálták azokat – akkor a zenetörténet egy újabb szakasza kezdődött el, amelyben a „Sangeet Novus Sensus” zenei anyaga szükségszerűen a múlt ásatag etnológiai lidércnyomásaként avult el.

Hortobágyi László

A megváltás kötelessége

Beszélgetés Hortobágyi Lászlóval

– *Mi jut eszedbe, ha azt mondom: ráérő idő?*

– Én itt azt mondom: nincs ráérő idő. Vannak barátaim, akik nagyon komoly családi háttérrel rendelkezvén (nőrsz, nyelvek, német zongoratanárnő stb.), igen jó helyeken tanulva (Oxford, Cambridge, Harvard), most negyvenvalahány évesen itt állnak tehetetlenül – miközben gőzölög az agyuk, rotyog bennük a tudás, az intelligencia, a minőség stb. –, és azzal szembesülnek, hogy hozzájuk méltó feladat nincs ezen a világon. Valahol egy nagyvállalatnál alibi állásban vagy valamely művészeti ügyben teljes pótcselekvésre kényszerülnek. Személyükben ott van egy hatalmas értéktöbblet, de a tudásuknak csak egy vékony szelete hasznosítható, amit vagy tudnak forgalmazni, vagy nem. Akik ügyesek és el tudják adni, azoknál pedig azt látom, hogy a fölös kapacitás teszi beteggé őket. Itt most olyanokról beszélek, akik von Haus vagy sem, de valamilyen szinten mégiscsak szeretnék vagy megérteni, és egyben lakhatóvá is tenni a világot – e kettő véleményem szerint szorosan összefügg –, vagy csak túlélni. Ezért azt látom, hogy bizonyos esetekben a tudás nem elég, többnek kell lenni, mint egyszerű halandó, illetve tudós vagy művész.

– *Régóta folyik a diskurzus a különféle tudásokról, mint például a tanulás útján szerzett, a velünk született, az örökölt, a közös tudatból szerzett tudás stb. Pontosan milyen tudásról beszélsz?*

– A tudás minőségét illetően fontosnak tartom az összehasonlítást tudni tévő képességet, véleményem szerint ez maga az intelligencia.

Mármint hogy képesek vagyunk-e látszólag egymástól nagyon távol eső dolgokat is összefüggésbe hozni egymással, és azokat egy közös Ariadnéfonálra fölfűzni. Például egy kultúra valamely idejében konstruált kulturális entitás hogyan hasonlít egy másikra.

Ami a legjobban érdekel, és amire úgy érzem, hogy vannak bizonyos képességeim, az a *közös mögöttes* jelentés felfedése és racionalizálása. Én olyan mértékben nem hiszek a jóistenben, sem az evolúciós hamis tudat egyéb ektoplazmáiban, hogy az már bűn. Meggyőződésem, hogy nincs semmilyen sui generis metafizikus elem ebben a világegyetemben, s amit most annak vélünk, azt előbb-utóbb ne lehetne felfejteni.

A tudatunk egy gömb, aminek a felfekvése mindig azonos azon a síkon, melyet nevezünk időtengelynek, és amin gördül a jövő irányába. Ez a tudat

egyre csak nő, ahogy az emberiség és annak belső egyedei fejlődnek és információként egyre barázdáltabb memetikusan agyvelőre tesznek szert. (Richard Dawkins *MÉM-elmélete*¹ szerint: a mém a kulturális evolúció alapegysége, a gén analógiája, az emberi agy által kreált és szaporított információs „egység” és szimbólum. – a szerk.) Annak a gömbnek a felfekvése az algebra szabályai szerint mégis mindig ugyanakkora. A gömb alakú tudás és az időtengely „tömegvonzása” alapján azonban a jelennek a kiterjedése egyre nagyobb. Az emberiség egyes fejlődő tudatai számára a jelen idő tartama és intuitív udvara egyre nagyobb. A jövő magnetikus deleje, azaz intuitív „Kirlian” bevésődése jelenünkre egyre nő. Itt széles spektrumban rugózhatunk olyan klasszikus témákon, mint a Sybilla-jóslatok vagy Nostradamus, illetőleg a játékelmélet és a matematika bizonyos területei. A *jelen* alatt azt is értem, hogy egy időpillanatban milyen mennyiségű személyes rálátásunk van erre a világra. Hogy ez a *jelen* egyre csak nő, arra az egyik legjobb példa az internet fejlődése, mely ráadásul egy feedback folyamatot generál, tehát „tudatgömbünk” hatványozódik. Itt persze hiányzik az a struktúra és nyelv, amely leírhatná, hogy milyen módon hatványozódik is ez a dolog, mert a sztochasztikus adatmennyiség nem mennyiség. A genetika például négy egységből oldotta meg ezt a szabályozást.

A kényszerítő körülmények koercitív ereje az időtengely viszonylatában pillanatnyilag nem teszi lehetővé, hogy nyelvünk legyen olyan fogalmakra, amelyeket csak x idő múlva fog elérni ez a gömb alakú tudás a jövőben. Ezért bár intuitíve már sejtjük, hogy ott valami új fizika, új gondolatrendszerek, új testek, új genetika stb. létezik, és érezzük, hogy egy teljesen új világegyetemre és kozmológiára van szükségünk, de azzal kell szembesülnünk, hogy dadogva értelmezzük sejtéseinket, illetve téves olvasataink cáfolatát. Nincs kifejezésünk például a halál előtti ötödik szívdobbanásra sem. Ezért itt egy ember kreálta metafizikus paraméter emelkedik be: az omnipotens jóisten képzelete vagy egyéb ortopéd-segédige típusú gondolatrendszerek, amelyek ezt az intuíciót, még a magas tudomány körében is, megtámasztják és beemelik a napi gondolkodásba. De igazából ennek az intuíciónak a kifejtését csak sejtjük, mert e területeken még nem értük el a nyelvi rögzítés tökéletességét, mint ahogy például néhány biológiai rendszer (pl. a genetika) vagy a tudomány számtalan területe esetén ez már úgy-ahogy sikerült.

És ekkor jön, illetve marad a hablatyolás és a sarlatánok végtelen serege.

Itt meg kell, hogy említsem a hivatalos tudomány egyik több száz éves bűnét, ami abban az attitűdben nyilvánul meg, hogy amikor fölvetik az alternatív energia kérdését vagy az ufók problémáját, és itt hagyjunk lebegni három pontot a levegőben, akkor ez a nemes-hivatalos és szentesített magastudomány egy mozdulattal lesöpri ezeket a kérdéseket. Ahelyett, hogy másnap állami költségvetésből lidércszociológia, ufoszerenád avagy a gyermeki szorongás okait kutató intézeteket hozna létre, ehelyett vakká és süketévé válva átengedi a terepet egy simlis és kókler hadnak.

1. Richard Dawkins: *Az önző gén*

E hadsereg – melyek az igazi tudomány és művészet utánczó és „mintha lovagjai” –, ezek tevékenysége és társadalmi valósága és növekvő mennyisége egy értelemmel belakható világ helyett léteznek a közös emberi rossz szociális tömbje alá begyűrt individuuum napi-történelmi gyakorlataként. Így vannak egyre többen az utánczók utánczói, s lassan csak az alakmások, tehát a Solaris „vendégei”² maradnak mindenütt, azaz a jelenségek hamis tudati holo-udvara, ha ezt még érti itt valaki körülöttem.

Pedig pontosan a vizsgálat vinné előbbre a tudományt is, mert újabb és újabb módszerekre és gondolkodásmódokra volna szükség, melyekkel az ismeretlen dolgokat – hiszen visszapattan róluk a hagyományos kérdezősi mód – közelítenénk meg.

Itt az én óperzsa színezetű fikciós elméletem valósul meg, ami azt mondja, hogy mindig a legnagyobb közös emberi rossz valósul meg minden kollektív döntésben. A világon először a parlamenti avagy szabadpiaci demokrácia oldotta meg, a keleti vagy a nyugati despotikus társadalmakhoz képest fénysebességgel és immanens manipulatív erővel, hogy az emberek a saját, a rendszer lényegéből következően szükségszerűen az ellenségeiké válókat emeljék trónra és ültessék magukra. Mintha a perzsa, sötét gnózis árnyát az emberi elmék úgy termelnék ki – miközben szavazataikkal legitimálják saját hóhérait –, hogy azt a képzelt szabad akaratukból teszik. És ebben az a figyelemre méltó, hogy ez az önbecsapás nem direkt módon történik, itt ugyanis olyan folyamatok örvénylenek, amelyeket nem képes semmilyen társadalmi rendszer vagy szociológiai szoftver sem uralni.

– Ez a „gnózis-termelés” vajon genetikusan van meg az emberben?

– A hamis tudat az egyike azoknak a kérdéseknek, amelyek foglalkoztatnak. Vajon az evolúció része-e, tehát szükségszerű, vagy mégsem? A tudat már maga is egy evolúciós melléktermék, tulajdonképpen egy hiba a világegyetemben. Bizonyára rengeteg élet és genetikai folyamat létezik tudat nélkül, ugyanakkor itt egy óriási problémát érzek. Lassan el kell, hogy jöjjön az ideje annak a nagy változásnak, amit talán csak az egykori keresztény *mindenkit megváltás* gondolatához tudnék hasonlítani, ami egy rendkívül kifinomult emberi gondolat, de hát soha nem valósul meg.

Ezt a változást például az állatokkal kapcsolatban a lányomon észleltem először, aki négyéves korában közölte, hogy ne állatot ölj, hanem embert. Az időtengely intuitív hatásaként – mondom önparódiaként – rájött, hogy ez az egész emberi civilizáció, ez a hatmilliárd ember egy rákos daganat és tenyészet, a földgolyót penészként borítva, teljesen fölöslegesen pusztítja a javakat, az ökológiát és az állatokat. Ecce homo, a galaktika piciny beszennyezője.

Nagyjából 45 évvel ezelőtt, a delfinekkal végzett katonai kísérletek melléktermékeként jöttek rá, hogy a delfinek közelében az autisztikus gyerekek viselkedése megváltozik. Elkezdődtek az orosz kísérletek, melyek a vízben és

2. *Solaris* – Andrej Tarkovszkij filmje, melyben „vendégek” jelzővel illetik az úrállomás munkatársainak emlékeiből megjelenő humanoid lényeket.

delfinek társaságában történő szülésekre irányultak. Majd ezekhez a környezeti tényezőkhöz hozzáadták a zenét is. A delfin és a kutya az a két állat, amelyik fölfüggeszti az emberrel való viszonylatában az önreflexióját és az állati tudati létét, és teljesen az emberre kapcsolódva, önfeladóan figyel rá.

Ez mellesleg evolúciósan hátrányos számukra, ugyanis minden elmebeteg ember kegyetlenségét megbocsátják. A kutya viszonylatában amúgy is egy rettenetes ember általi kizsákmányolás folyik. A tízezer éves együttélés további folyományaként a memetikusan barázdált kutya agyvelő számára a legnagyobb szenvedés a napi semmittevés.

Amikor ezekkel a dolgokkal megismerkedtem, akkor esett le az új világ tanúsza, hogy minek is kéne itt működni: a tudattal rendelkezők felelősségének, azaz a tudattal rendelkezők általi mindenki megváltásának, amolyan evolúciós osztály nélküli szolidaritásnak.

Roger Penrose³ szerint (ez egyféle értelmezés a sokból) a tudat egy hatdimenziós kvantumháló és molekularács alapján, önmagától a hatos kapcsolódás mátrixaiból kialakult – egyébként téren és időn kívül működő – biológiai rendszer.

De bárhogy is legyen, ha már a sors és az evolúció megvert ezzel a tudatnak nevezett dologgal – ami képes értelmezni és rálátni arra a szülőhelyre (világtelevényre), amelyből létrejött –, akkor ez azzal a felelősséggel jár, amit a tudattal nem rendelkező élőlények, életek és folyamatok iránt kellene, hogy viseltessen. Ehelyett ez a tudat skizoid módon, legyárt egy másik tudatot, egy működő hamis tudatot, sőt a legfelsőbb lény fogalmát gyártja le, hogy a saját tudatát mentesítse eme imperativus alól.

Ez az a paradigmatváltás, amit lassan harminc éve mások is érzékelnek, ami elvezethet (és itt most megint három pontot hagyok a levegőben) a tudat ama evolúciós lépcsőfokára, ahol a légkör újraépítésétől kezdve a társadalmi struktúra uralásán keresztül a szoftverekig minden jobb hatásfokkal működik.

Azért említem az utóbbi harminc évet – erősen kerülvén az ostoba New-Age és a posztmodern áthallásokat –, mert azóta figyelhetők meg azok a kollektív – tehát nem profetikus –, egyéni és társadalmi reagálások, melyek az ökológia-katasztrófának, az acid korszaknak, a zene, a tudomány és a művészet változásának, a kasztrendszerek megszűnésének és újjáalakulásának, a társadalmi rendszerek összeomlásának egyértelmű észlelését jelzik vissza.

Egyelőre azonban még ott tartunk, hogy amíg egy csepp olaj is van a földben és az eladható, addig nem engedik használni például azt az 1936-ban (egymástól függetlenül hatszor is) kifejlesztett, és azóta is kitűnően működő motort, aminek a hajtóanyaga víz. Az a tudomány, amelyik a hatalom ringyójaként hagyja, hogy tudós sertései egy öt év múlva porrá omló műanyagot fejlesszenek ki autók számára – ami három nagyságrenddel nehezebb és költségesebb feladat, mint olyat csinálni, ami száz évig jó –, nos az a tudomány aljas tudomány.

3. Roger Penrose: *Visions of the future: physics and electronics*

– *Miért mondtad azt, hogy nincs ráérő idő?*

– Azért, mert a ráérő időt egy olyan fogalomnak érzem, ahol a ráérő idő valójában egy mögöttes felosztást tartalmaz: a *szabad* és a *nem szabad* fogalmát. Ráér pihenni, olvasni, tanulni, dolgozni. Tehát valamire ráér, azaz van, amikor nem ér rá. Miért nem ér rá? Én például nem érek rá soha semmire, mert azt hiszem, hogy rengeteg dolgom van. Tehát van *külső nem szabad* és van *belső nem szabad*. Ha nem teszek mindennap egy kis szöveget odébb ugyanabban az ügyben, akkor végem van.

Ez persze egy kondicionált marhaság, ami mögött az elidegenedett anomikus társadalmi lény élet-idő kényszerstrukturálása húzódik, bár a ráérő időt én igyekszem arra fordítani, ami nekem jó. Tehát ez egy szintiszta önzés a részemről, mert hát én döglök is krokodilként remekül, ha kell, így olykor négy napig is alszom.

A ráérő idő tehát valójában arról szól, hogy valaki x ideig nem ér rá valami miatt, mert valaminek a rabszolgája.

– *Igen, de mire nem ér rá?*

– Hát önmaga valós életére nem ér rá. Az egy közhely, hogy guggolva élünk, s talán ezért nem is jutott eszembe. Viszont nem láttam embert, akiért ne lenne kár – tehát, hogy ne lenne több, mint ami –, és ugyanakkor nem láttam embert, aki szabadon tudna élni, vagy ne lenne áldozat. Áldozata akár a saját paradigmáinak, akár a környezetének. Én még épséges embert és elmét, és ezért épséges emberi társadalmat nem láttam ezen a földön. Nem is hallottam róla, és nem is olvastam még soha. Nem volt itt egyetlen lakható világ egyetlenegy másodpercig sem az elmúlt húszezer évben. Amit a hivatalos történettudomány mond, az persze úgy nem igaz, ahogy van. Soha egyetlenegy uralmi struktúrának, médiának, csoportnak, társadalmi osztálynak nem volt fontos vagy érdeke, hogy te megértsd a világot.

– *Mi van, ha ők sem értik? Összeszedik az egyre gyűlő információkat, aztán már csak annyit tehetnek, hogy odaadják: kezdj vele, amit akarsz. Hajtogass magadnak belőlük színes kis papírhajókat és utazz oda, ahová akarsz.*

– Igen, de információs redisztribúció van. Csak azt hagyják, hogy origamizzál.

S itt visszatérhetünk akár a ráérő időre és a felosztásra. Aki ráér, az pillanatnyilag otthagytta azt a helyet, vagy azt az időt, vagy azt az életszakaszt, amikor nem ért rá. Aki nincs terhelve olyan imperatívuszokkal, mint én, aki csak arra ér rá, ami a mániája, az, amit odaad a császárnak, ami császáré, azt a ráérő időben odaadja istennek.

Véleményem szerint a ráérő idő, ab ovo, szociológiailag a nem szabad emberek attribútuma.

A ráérő idő szakaszolva van az életünk során. Olykor megteremtik számunkra (gondoljunk itt a hajléktalanokra), olykor mi magunk teremtjük meg. Mi azért teremtjük meg, hogy végre igaz emberként az emberi létünk igaz mivoltával foglalkozzunk abban a piciny időben. Gyerekkoromban rengeteget foglalkoztam az idővel és rengeteg időm ment el, hogy foglalkoztam valamivel.

Arra jöttem rá, hogy egy csomó fölösleges tevékenységem van és azt rögtön le kell radírozni. Csakhogy annyi iszonyú érdekes dolog volt a világon, hogy nagyon erős szelekciót kellett elvégezni. Ezért angolna módjára próbáltam megszabadulni egész életemben minden haszontalan dologtól. Kislisszoltam az államból, a könyvelésből, a bt.-alapításból stb., csakhogy ne vegyék el az életemet, hogy a megteremtett ráérő időmet arra fordíthassam, ami a legjobb nekem. Még akkor is, ha az egy baromságnak is látszott. Semmiféle küldetés-tudat nincs bennem, viszont ezt az irtózatot önzést fenn kell tartanom, mert szeretném megismerni a világot, és ehhez idő kell. Nem lenne rossz jól érezni magam benne, de úgy, hogy aki mellettem van, az is mosolyogjon. Azt vettem észre, hogy az iszonyú ügyeskedések és az angolnaszerű koreográfia ellenére is, ha egy napra lebontom a hasznos tevékenységet, és mondjuk 100 egységnek tekintem a napot, akkor az ily nagy munkával megszervezett napon sem tudok 5–10%-nál többet teljesíteni.

Itt visszkapcsolnék azokra a fortyogó agyú humanoidokra, akikről az elején beszéltem. Ez egy kaszt, amelyik magát az értékrendje mentén turbózta föl, ugyanis vérükben van a világ megértésének szüksége. Nekik igényeik vannak, és nem csak a neveltetésük okán. Velük az a helyzet, hogy a nap bizonyos időszakában a ráérő időt fantomok kergetésére, műfeladatok ellátására, műproblémák műmegoldásaival való foglalatosskódásra konvertálják. De a legrosszabb az a skizoid helyzet, amikor látszólag feladatokat növesztenek maguk fölé, amelyek aztán agyonnyomják a ráérő időt.

Érzed ennek a tragédiáját? Ott van egy ember jó minőségű agyvelővel, és akár használhatná önmegmentésre is. Ön és környezete megmentésére. Ehelyett úgy használja, mint azok, akik ennek csak a töredékével rendelkeznek. Ő nem egy jóistent növeszt magára, hanem a társadalmi megrendelés hiányában egy képzelt feladatot, elméletet, rendszert. Itt azokról beszélek, akik nem szakemberek, tehát fölvetett dolgokkal foglalkoznak, mint például a Fibonacci-sor újbóli hangszerelése, retrospektív kulturális szintézisek, avagy a holisztikus medicina és az új web-katalógus. Ezek az emberek teljesen meddő, steril intelligenciákká válnak.

– *A steril intelligenciáról az érzelemmentesség jut eszembe, és egy idézet a Tao Te Kingből: „az agyonköszörült kard: csorba vas”⁴.*

– Az érzelemmentes élet, a bölcs nem akarás statikus elmélete a buddhizmusból jön. Iszonyatosan nagy találmány. Sajnos, mint ahogy a legnagyobb közös emberi rossz többszöröse működnek, mindennél jobban működnek ezek a dolgok is. Nem véletlen, hogy az atomizált individuális lét keleti és ázsiai társadalmában van ez a mindenről való lemondás, és ahol az élet a valóságban is ab ovo egy szenvedés. Ez egy iszonyú nagy igazság, mert hitük szerint minden karmikus következménnyel jár. Nincs akció, aminek ne lenne következménye és aminek a vége ne szenvedés lenne. Ezért az ég alatti nem

4 Hatvány Bertalan fordítása

cselekvésben – ez lenne a *vu-vej* a kínai filozófiában – és a szenvedések kioltásában az a borzasztó, hogy pontosan olyanok, mint a fasizmus: működik, de a földi élet szempontjából használhatatlan és kártékony. Ez egy önmagát agyonújító gondolatrendszer ugyanúgy, mint a parlamenti demokrácia. Ezekben a dolgokban az a legszörnyűbb, hogy ezek a kifacsart, degenerált, deformált, embert és annak tudatát pusztító nézetek az össztársadalmi rossz struktúrából következően feed-back módjára jól működnek az általuk létrehozott individuuumok agyában. Viszont azok, amelyek a másik irányba terelnék ezt a katasztrofikus, önmozgó, amőbaszerű társadalmi homeosztázist, azok meg kollektíve nem működnek. Azokhoz kellenének őrtornyok, a tudat felelőssége, szervezés, pénz, földalattiság...

Pedig abban is biztos vagyok – nőjenek kaktuszok a kezemen, ha nem így volna –, hogy pontosan ugyanannyi jó létezik, mint amennyi rossz. Csakhogy melyik iránt van nagyobb érdeklődés a társadalmi média felől – médiafelület alatt most a napi tudat ismeretanyagát értsük, és ne a médiumok összességét. Nyilvánvaló, hogy minket csak a rossz érdekel – a szar ugyanis jó, egymilliárd légy nem tévedhet –, s mert rosszban élünk, nincs a rossznál érdekesebb: lásd a híreket.

– *Csányi Vilmosék végeztek nemrégiben egy felmérést, mely arra irányult, hogy a napilapok cikkeinek címében milyen arányban szerepelnek félelmet, agressziót, erőszakot keltő szavak. A lapok irányultságától függetlenül közel 20% volt ez az arány.*

– Hadd fűzzek ide most a nagy kozmológia helyett életünk napi gyakorlatából egy pimf valamit, ami megmutatja, hogy milyen is az, amikor az ember a tudatát használja és összehasonlítja az eseményeket. Ugyanis a legnehezebb kilépni a mindennapok tudatgömbjéből és ismeretéből.

Az egyik kereskedelmi tévécsatornán emberek ülnek, és nem is a legrosszabb fajtából. A következő hangzik el: „– Bazd anyád” – és ez így lemegy. Félórával később ugyanitt egy másik műsorban, amikor egy áldozat éppen az életéről ömleng a média javára – mert ugye a média és szereplői abból élnek, hogy az emberek önként ömlengenek és öt perc alatt ars poeticákat próbálnak összerakni az elmúlt ötven évről –, szóval az az áldozat közli, hogy ő tulajdonképpen nagyon nem szereti a Coca-Colát. És ebben a pillanatban a kóla nevét kisípolják. Magyarán elérkeztünk egy olyan médiavilágba, ahol az előbbi durva mondat teljesen szabályos és hétköznapi, s ahol a kereskedelmi érdek felülbírálja az együttélés humanoid szabályait.

Ez a szerény példa visszautal arra, amit én mondok, hogy a legnagyobb közös emberi rossznak a csápjai és megvalósult mindennapjai önmaguktól ilyen bugyrokot képesek működtetni, s ahol mindennek ára van, de már semminek nincs értéke.

Ha tényleg van metafizikai elem napjainkban és valami kutatnivaló, az például a szociológiai kiszelektálódás. Az amőbaszerű, tudattal nem rendelkező társadalmi pszichozoom, ami egy memetikusan kialakult homeosztázisként írható le, és araszol előre a történelemben, egyszer csak bizonyos egyedeit rákos sejtként kiszelektálja. A középkorban ugye az volt a logika, ami azóta is

számomra egy essenciája az emberi gondolkodásnak, hogy a hídról bedobjuk a boszorkányt, és ha elsüllyed, akkor ártatlan volt, ha fönt marad, akkor elégetjük.

Ma már azt láthatjuk, hogy a fentebb említett homeosztázisnak ez a fajta érzékenysége bizonyos fajta embercsoportok szelekciója helyett inkább csak az öngyilkosságra, az addiktív életvitelre és az egyed saját magának okozott betegségeire redukálódik. Míg a középkorban valóban legyilkolták ezeket az egyedeket, addig ma már csak az életkedvük megy el. Az értelmiségi lét bizonyos szakaszaiban ezek az egyedek másképp szelektálódnak ugyan ki, de mindenképpen kiszelektálódnak. Például, mert nem jön a busz, az önkormányzatban nem fogadták, mindig elromlik valami, valahogy üldözi az élet, gyomorfekélye van, az egész le van szarva, felesége sincs, gyereke sincs, barátja sincs. Kifesti a fürdőszobát, buddhista szentélyt varázsol belőle, bebassza az ajtót, és meghal barátok, nő és gyerek nélkül. A kreált rosszkedvnek eme végzetes rákkeltő folyamatát tartom rettentő érdekesnek, mert ezt a társadalmi homeosztázis teljesen öntudatlan módon teremti meg azzal a lehetőséggel egyetemben, mely által kiszelektálja magából azon sejtyszerű pszichozoikus zárványait és antitesteket, akik nincsenek fázisban az össztársadalmi rezgéssel és a megvalósult legnagyobb közös társadalmi rossz mindennapjainak hagyományával. A szelekció pedig a személyiség torzításával, a rosszkedv eluralkodása révén működik ezeken az egyedeken, akiknek egyébként talán éppen az idegenségük és a devianciájuk okán lehetnének a társadalmat előrelendítő új gondolataik és új látásmódjaik. A kiszelektálódás által pontosan az újdonságot bevívó tevékenységük szűnik meg.

– *Miben bízol a jövőt illetően?*

– Ebben a foszforeszkáló acid-tudatos, teljesen elidegenedett – és itt most visszautalnék a gyerekemre is – ifjúságban, akik maguktól tudják, hogy ez az egész egy hülyeség és katasztrófa. Ők azok, akik maguktól lelépnek, mert tudják, érzik, hogy se megváltás, se egyéb hablaty nem fog segíteni. Nem kötözik oda magukat a tévéhez, a DVD-hez, hanem megválogatják, hogy mire van szükségük. Jó filmeket néznek, kiváló zenéket hallgatnak, fontos nekik az ökológia, tanulnak stb. Különös a nyelvük, melyet mi már elfelejtettünk. Ötéves Nóra lányom egy áruházban elveszvéen megrángatta a biztonsági őr nadrágját: „Nem tetszett látni Anyukámat nélkülem?”

Az igazán „metafizikus” ebben a dologban: az előbb említett tudattalan szelekció és az új világ új tudatainak eme különös keveréke. Hogyan áll ez össze az agyukban? Ugyanis nincsenek Ariadnénak, csak rossz szülők vannak rossz szoftverekkel. És én mégis egyre több ilyen gyereket látok, akik megpróbálják a maguk új módján összerakni azt a világot, ami rájuk vár.

– *Említetted, hogy gyerekkorodban sokat foglalkoztál az idővel. Van különbség aközött, ahogyan annak idején te figyelhetted az időt, ahogyan te gondolkozhattál róla és aközött, ahogy az általad említett fiatalok?*

– Egészen biztos, hogy a társadalmi anomióból következő deviancia vezetett el a zene intenzív tanulmányozásához. A zene racionalitása vonzott. Az, hogy

egy tökéletesen kiépíthető, racionalizált lépcső a pokolba vagy a mennyországba, illetve a múltba és a jövőbe. Az embert tulajdonképpen a humor, a nyelv – ez egy kicsit vitatott – és a zene választja el attól a biológiai létől, amelyikből jött. A nyelv alatt a leírás képességét értem, lásd a matematikát. A zene viszont fizikailag a te „karmikus” – az evolúció során véletlenül idebaszott – létedet megmentheti, vagy legalábbis elviselhetővé teheti egy racionális kódrendszer alapján. A zene az egyetlen, ami legyőzheti az időt. Ebben különösen bizonyos ázsiai típusú zenék vezetnek. Itt most az emberi elme által létrehozott nyelvi, fiziológiai kód- és szimbólumrendszerrel beszélek és nem a művészetről. Művészetéről beszéljenek a Mahler-rajongók.

Ilyen kódrendszerek létrehozása örök képessége az általam egyébként végtelenül tehetségesnek minősített és tartott emberi fajnak. Ezért azt látom, hogy ha az emberi faj valahogy túléli magát, akkor záros határidőn belül átépíti a Galaxist.

Tehát a zene és az idő. Rettenő tanulságos megvizsgálni egy 1200 körül írt kétszólamú művet, és egy kicsit később komponált csembaló vagy orgona darabot olyan szempontból, hogy miért éppen úgy jönnek a hangok egymás után? Ha pedig így jönnek, akkor mi volt az a világ, amiből ezek a hangok így álltak össze egy rendszerré, egy nyelvvé, egy kóddá. S mindez hogyan működött a világ egyéb – nem európai – tájain. Mi az a hierarchikus, mögöttes jelentés, amit a szerző esszenciaként összerántott a maga létéből. Hiszen ő valamilyen hangkombinációban, ám nagyon is racionális módon, de szavakkal leírhatatlan kódrendszer alapján állított össze egy lenyomatot abból a múltból és abból az időből, amit a kottájából és a zenéjéből visszafejthetsz. Bármilyen furcsa, de – ellentétben a rigófüttytől – egy ilyen mesterséges kódnyelv segítségével vissza lehet menni az időben és át lehet lépni a valóság falain, avagy belépni a festett kép világába.

Ezért volt fiatalon annyira vonzó számomra a zene. Pillanatokon belül kiderült, hogy a többdimenziós időbeli zenei gondolkodás Keleten valósult meg a legszörnyűbb és legelnyomottabb társadalmakban. A test és a szellem napi akciója, megvalósulása és ráérő ideje befelé szorult, mert kifelé semmi sem volt szabad, és tulajdonképpen senkinek sem volt semmije, a tulajdon ugyanis döntésszféra, azaz – *ecce homo* – individuális személyiség. Ezek nagyon statikus és atomizált társadalmak voltak, melyeknek rendkívül hosszú idő állt rendelkezésükre, hogy az emberi elme és tudat kifinomuljon, és kitalálja azokat a technikákat, amikkel a világ minden táján le lehet győzni a megvalósult társadalmi és evolúciós lét valóságát.

A középkori japán életérzés *mono-no aware* költői modulja, s talán Lucretius *Lachrimae rerum*ja érzékelteti ezt.

Csak óvatosan nevezhetném ezeket az exodus-technikákat az emberi elme metafizikai többszörösének, vagy a napi lét esszenciális legyőzésének, vagy struktúráinak, nyelvnek, vagy egy zenei orgazmusnak, avagy egy memetikai kisülésnek. Sajnos megint ott járunk, ahol nincsenek szavaink, hogy pontosan leírassuk ezeket a módozatokat.

A zenének ez a vonzata a világon mindenhol közös, mert ez az egyik közös többszörös. Mert minden, amit gótikus struktúrának és magasművészetnek, de akár punknak ismerünk, az már csak ugyanennek a kultúrantropológiai csomagolás. Minél több csomagolást ismer valaki, annál több arcát ismeri ugyanannak a dolognak. De ez jó, mert így képes az összehasonlításra, és ezért meg tudja faragni azt a grádicsot, ami őt elviszi a saját szabadságába. És ezek a mai fiatalok mégiscsak a zene fizikai, katartikus – ma már testet rengető – rezgése által győzik le napjaink nyomorúságos valóságát. Én se csinállok mást, egy punk vagyok, sokszor azért megyek partira, mert az e heti világvégét a zsibbasztó basszusokban képzelem élvezni.

Megpróbálom egy kicsit racionalizálni ezt az exodust, amit kötelezőnek tartok az emberiség fejlődésének ezen szakaszán, mert nem lakhatóak azok a társadalmak és világok, a szabályaik nem emberszabásúak, amelyek körbevesznek. Ami egyedül emberszabású ezekben, az nem más, mint a struktúrák megértése és átadása. Ha te az értékrendben egy adott pillanatban nem vited el a fiadat katonának, hanem elküldöd a kurva anyjába a sorozó őrnagyot, akkor a helyes értékrend szerint cselekedtél. Ez persze szimbolikus, inkább csak a múltra értem. Ma, mondjuk, nem küldhető a gyerek EU-manager tanfolyamra vagy brüsszeli hivatalnoknak, de Irakba sem.

Minden létező zenéből, amiket nagy munkával gyűjtöttem össze, a világ közös és mögöttes nyelveit és nyomorúságát éreztem meg. A gyűjtésben nemcsak a zene volt a fontos, hanem az idő különböző szegmenseiből és kultúráiból áradó mondanivaló feldolgozása. Fontos ugyan, de mégiscsak másodlagos volt a zenei felépítmény és a struktúra analízisa. Mert az csak csomagolás, egy gyakorlati megtanulási módja annak, hogy milyen volt például a barokk vonókezelés, annak érdekében, hogy újra és újra megismételhessék azt, amit jónak találtak, és ezáltal kifejezhessenek valamit. A punkság, ez a napi léttől való distinkció, ez az elvonatkoztatás, ez a szintiszta elidegenedés egyvalami-ben segített. Látható volt, hogy az egyre több ember által megszavazott társadalmi rendszer penésszerű terjedésének következtében a Föld eddig térben és időben elzárt kultúráiból származó információk az apo-kapitalista birodalom szívében és perifériáin egyaránt hozzáférhetővé válnak.

De azt is észrevettem, hogy a globalizáció – bár én mindig világállam hívő voltam – nem úgy valósult meg, ahogy azt elképzeltük. Ugyanis a terjedése okán ez az információ felhozatal véges, és csak egy bizonyos ideig tart, mert utána eltűnnek ezek az információforrások.

A probléma a következő. A ghánai vagy a jávai zenész eddig nem érezte szükségét, hogy gregorián éneket tanulmányozzon, hanem a fehér ember ment el, hogy megfigyelje, mit is kopog az a fekete ember azon a dobon, vagy mit játszanak a gamelán zenekar tagjai. Egyébként ez pusztán a gazdasági expanzió okán, csupán melléktermékként történt meg. A számítások szerint a Kelet-indiai Társaság 1600-as alapítása és 1947 között körülbelül 200 millió bangladesi halt meg az angol ipar védelme következtében, de ugyanakkor már 1794-ben Sir William Jones tollából olvashattunk az indiai zenéről.

E folyamat lényege, hogy van egy bevezető szakasz – mint annak idején Goethének *Sturm und Drang* irodalmi-szellemi forradalma –, ahol még hozzáférsz bizonyos dolgokhoz, és van egy kimenő szakasz, amit pillanatnyilag most élünk. Ez utóbbi szakasz mintegy negyven-ötven év alatt zajlik le, és az jellemző rá, hogy csak az kerül bele abba a hatalmas információs világarchívumba, amit az odautazó tudós vagy nem tudós fehér ember megértett és átszűrt.

– *Figyelembe véve a nyelvet – mint jelfeldolgozó és jelrögzítő eszköz – hiányosságait, beláthatjuk, hogy szinte teljesen lehetetlen volt bármit is hitelesen dokumentálni. Nem beszélve a gondolkodásbeli különbségek áthidalhatatlanságáról.*

– És maga az életmód sem transzplantálható. Tehát a szűrés mindenképpen deformálja a rögzíteni kívánt anyagot. A zenei szakembereknek kötelességük lett volna megérezni azt a néhány pillanatot, különösen a második világháború után, hogy itt valami kinyílik, de gyorsan be is fog csukódni, és ezért iszonyúan észnél kell lenni. De senki nem vette észre ezt a harmincéves lyukat. A zombi világzene valósult meg, és az ún. komolyzene érintetlen maradt. A kortárs komolyzene miután kihalt, még ránk hagyott egy tapasztalatot: muzsikusaiknak és szerzőinek nagy része 30 évvel ezelőtt elérte azt a végpontot, ahol magánmennyországuk beleütközött a valóság utolsó falába, és onnantól kezdve kialakult egy érdekes zenei etológia: a privát mitológiák bozótharca. Hihetetlenül fejlett zenetudományi ismeretanyag és zeneszerzési technikák alakulnak ki, de ez a kifinomultság nem volt alkalmas a jövő alakítására. A zeneszerzők általában jó minőségű agyvelők, és éppen ezért tartom problematikusnak, hogy ezek a fazonok nem reagáltak, és valójában nem tettek semmit a zene jövője érdekében.

Ennek az élcsapatnak ki kellett volna mondania: „*noblesse oblige*”, és tapasztalatait a fogában átvinnie a túlsó partra.

– *Szerintem, ha valaki, akkor Bartók ebből megérezhetett valamit, és talán még voltak néhányan, de alaposan félreértették őket.*

– Igen, mert ő is egy zárvány volt. És miért érezhette meg? Azért, mert a periférián élt és nem a birodalom szívében. Valóban aztán Nyugaton félreértették őket, de sajnos ők is félreértették az ázsiai vagy egyéb Európán kívüli elemeket, és ők is belerakták a maguk specifikus nyomorúságát saját zenéjükbe. Ekkor szabadult el a káosz.

– *Tűnjék bár tiszteletlenségnek, de én azt állítom – és nem kérdezem –, hogy amikor te ezekről a végleg elvesző kultúrákról beszélsz, akkor az téged valami elmondhatatlanul mélyen érint érzelmileg.*

– Én nagyon sokat kaptam ezektől a világoktól, jószerével nekik köszönhettem, hogy ép elmével túléltem az utóbbi éveket. Az érzelmeim mögöttese valószínűleg az a zsirozás, amit tőlük kaptam, és az időutazás lehetetlen lehetősége általuk. Ha a megvalósult világok legjobbját élnénk most, akkor is az volna a helyzet, hogy ezek eltűnnek.

Tulajdonképpen én ebből próbálok valami meta-virtuál zenei nyelvvel, mintegy mémevolúciós feed-backként visszafüstölni, de úgy tűnik, reménytelenül egy nem létező és soha nem is lehetséges világ hajótöröttje maradok.

Mivel ezek a gondolati, érzelmi, zenei, művészeti rendszerek a kultúra összhomoeosztázisából származnak, ezért ezeket a zenei struktúrákat, gondolatokat és mögöttes jelentéseket a történelem során soha többet nem lehet megismételni.

Amit a burundi zene képviselt a világegyetemben, az a tuszi-hutu háborúval mindörökre elveszett. 1994-ben három hónap alatt 1 millió embert öltek meg. Percenként 7-et. Azokban a napokban a Nyabarongo folyó kiöntött, mert az egyik zúgón több ezer holttest fennakadt és eltorlaszolta a víz útját. Ezt „remekül” lehetett követni a CNN-en. Ott láthatta az ember a burundi zenét és jövőjét, mely az utolsó pillanataiban egy folyót torlaszolt el nem szimbolikusan.

Ha 1970-ben néhány „elmebeteg” a francia rádiótól nem megy el Burundiba, és nem rögzít három lemeznyi hanganyagot, akkor ma semmit sem tudnánk erről a zenéről.

Persze itt most jön a kérdés, hogy kinek fontos a burundi zene. Tök lényegtelen. Hány állatfaj hal ki, amelyikről nem tudunk, és ezért látszólag nem is fontos.

Olyan keveset tudunk átvenni és megérteni ezekből a kihalt kultúrákból, hogy fel sem tudjuk fogni, mi az, ami elveszett.

Erre az indiai zene is remek példa, amiről tulajdonképpen elmondható, hogy kb. hetven éve meghalt. Mindezek ellenére egyre nagyobb reneszánsza van, miközben egyre borzalmasabb irányba fajul el. A világ egyik legeksztatikusabb zenéje volt, és most megy ebbe a beauty-ba, ebbe a nyálba.

Ezzel a zenével foglalkoztam a legmélyebben, és itt is azt látom, hogy az az ember, aki maximális jóindulattal, tudásvágygal, tisztességes archiválási szándékkal, zenetudományi felkészültséggel, szakmai ismeretekkel közeledik eme tárgy irányába, az is körülbelül ahhoz a hangyához hasonlatos, aki az úton keresztbe fekvő filozófus hullájából lakmározik. Kb. annyit tudunk mi is hasznosítani az indiai zenéből, mint a hangya a halott filozófus gondolati rendszereiből.

Pontosan ez az analógiája korunkban minden ilyen dolognak: ott van, mintha ott lenne. Ez a „mintha” a lényeg. Gondoljunk csak a szintetizátorra, mintha fuvola szólalna meg rajta. Ez a mintha levest ennénk, mintha pénzzel fizetnénk, mintha filmet néznénk.

Sajnos nem tudok ide jobb szót az elidegenedésnél. Tudom, nem egy szerencsés, és a múlt által eléggé szeplősített terminológia ez, de mégis ezt mondhatom erre a látszatvilág-építésre, az ember önmagától való eltávolodására, a milliányi álművészre, ezekre a hasonmásokra, a klónok klónjaira. A szabadpiaci szocio-túlnyomás korlátlan választékot kínál az elidegenedés biológiai és kultúrszörnyeinek tudat-mutációjából.

Ez napi gyakorlat, így a Földet lassan belepeli az utánzók és alakmások agyának mémetikus nyákjai és lepedékei.

– Azt mondod, hogy az autentikusság elvesztése folyamatának legfelpörgöttebb végső idejében élünk?

– Ahogy elvész a húsleves, elvész az indiai zene, ugyanúgy vész el a tested felépítése, annak darabjai és funkciói is. Lásd a komputerek mintájára kicserélhetővé váló emberi alkatrészeket. Szervcsere, önjavítás, a fogazatok új stílusa, a lecsatolható bélrendszer, a napi divatra szabott mellek, szájak, a célgyógyszerek és a genetika által kéthetente változtatható szemszín az autódhoz igazítva stb.

– *Igaz, hogy gyakran használod a „racionális” szót, de engem mégis az érdekelne, hogy milyen érzelmeket szősz, bújtatsz, írsz és álmodsz a zenéidbe?*

– Én azt hiszem magamról, hogy megéreztem azt a közös többszöröst, amit minden ilyen mögött valahol fel lehet fejteni. Ez egy olyan egyetemes nyomorúságnak az érzelme, ami erre a planetoid emberi létre jellemző. És ez teljesen egybecsengett az én nyomorúságommal.

A magas kultúrák zenéi mögött (is) olyan közös emberi nyomorúság és tapasztalat rejtőzik, mely túlmutat a művészeteken és a tudományokon, messze az emberen túlra, az ember mögé, arra a borzalmas pokolra, amiben élt, és amiből jött.

Nem az igazságról van szó, hanem ennek a fantasztikus ősi, emberi létnek a szörnyűséges megválthatatlanságáról. Amiről egyébként azt gondolom mégis balgán, hogy csak a tudomány és az elme által megváltható, de semmilyen metafizikus eszközzel nem magyarázható.

Ugyanis ennek a szövevényes és halálos törvények szerint működő planetáris rendszernek a működése abban a pillanatban érthetlenné válik, amikor beviszünk egy irracionális, de omnipotens elemet – a Jóistent – ebbe a halmazba, amely idáig logikus volt: ugyanis éppen az irracionális elemek egyeduralma révén vált a mi világunk ilyené.

A velünk született könyörtelen logikájú pusztítás biológiai paradigmája is terhel bennünket. Ezt láttam.

1950-ben születtem, és ezzel én mindent elmondtam. Nekem nem volt más szabadulás ebből a szörnyűséges létből, mint a más szörnyűséges emberi létek megértése. Ezt nem lehetett úgy megérteni, hogy kifestem buddhista szentélynek a fürdőszobámat. Az nem az én nyomorúságom, és egy ilyen gesztussal ráadásul nemet mondok a többi nyomorúságra, ami duplán hazug, mert ez is egy kollektív dolog. Csak ezer arca van, épp úgy, ahogy a zenéknek is. De azért ne értsük félre, nem az éhezésről beszélek!

Tehát ezek a gondolati struktúrák építik azt a lépcsőt, amellyel talán le lehet győzni a valóságot. A valóság legyőzésén az emberi léten való felülemelkedést értem, a túllépést a testen és ezen a kényszerű tudatállapoton, gondolkodásmódon, amibe beleszülettünk.

Itt szó nincs túlvilágról, Hare Krisnáról és Jézus Krisztusról. És itt most kénytelen leszek a szent irodalmakat bújók, a tradicionalisták és egyéb általam rühellt fajzatok által bekoszolt és elszeplősített fogalmakat használni.

A tudatnak mint a világegyetem nem szükségszerű, de létrejött termékének a kötelessége a megváltás. Hiszen olyan potenciális lehetőségekkel bír, aminek nem lehet más a vége, mint az univerzum átépítése. Stanislaw Lem egyik

könyvében találunk erre példát, ahol az ember majd az oszcilláló világegyetem fennmaradó neutrínó-háttérsugárzásába kódolja bele az elkövetkezendő világegyetem egyedeinek a hasznos információt. Én ezt értem megváltás alatt. A velünk született, véres, Lucy-anyánktól származó, a legnagyobb közös emberi rosszat létrehozó, és az elidegenedett társadalmi tömb alá begyűrt individuuum szörnyűséges vétkeinek győzelme.

Forradalmak már soha többet nem lesznek ezen a bolygón. A társadalmi homeosztázis már annyira szétesett és annyira átstrukturálódott, hogy semmilyen kollektív globális akarat, még a dzsihád sem képes azzá lenni.

A multinacionális korporációk azok igen, így a megváltásnak egyszerűen nincs más kapuja, hiába haragszanak a tudományra. Viszont képzeljük el a megváltást Exxon-IBM-Sony módra. Így tehát mára az egész emberiség egy alagútban rohan, ha megáll: hőgutában meghal.

Sajnos nem lettem tudós. Ha matekos lennék, akkor csinálnék egy világegyetemet.

Egyszerűen egy olyan világról beszélek, ahol ha egy gyereknek az utcán valami baja van, akkor leguggolnak hozzá és megkérdezik tőle, hogy mi a bajod. Ennyi.

– Az előadásaidat hallgatva valószínűleg sokan hihetik, hogy te pesszimista vagy. Viszont amit az előbb mondtál, csak megerősítette bennem azt, amit már régen sejték. Te mélyen optimista vagy. Ugyanis attól, hogy úgy fogalmazol adott esetben, hogy „hibás kód fut le”, még létezhet az a valóság, hogy a világegyetem azért hozta létre az elmét, hogy az lebontsa őt. Ha pedig így van, akkor minden a legnagyobb rendben zajlik: az ember teszi a dolgát, ami rá lett bízva. Tehát, mint a Heisenberg-féle határozatlansági reláció esetén, itt is arról van szó, hogy a megfigyelő (hallgató) befolyásolja azt, amit megfigyel (hallgat). Azaz, ha pesszimista vagyok, pesszimistának tűnik, amit mondasz és fordítva.

– Erről van szó. Ezért nagyon nehéz kommunikálni látod, mert a szavak mögött konnotatív múlt van. Ki mit rak bele a saját hamis tégelyéből.

Holott vannak egyetemes szabályok. Például az egyik ez: embert és állatot ölni nem jó. Valószínűleg evolúciósan nagyon jó dolog és érzés, de aki ezt betartja, azzal hihetetlen lépést tettünk az evolúciós hendikep legyőzésének irányába.

Két dolog volt gyermekkoromban, ami nagyon fájt. Az egyik az, hogy nem lehet látni az embereken, hogy hogyan gondolkodnak. A másik a sárkányok története. Iszonyúan el voltam ámulva, hogy ezek milyen csodálatos lények, ezeknek hét fejük van, tüzet okádnak és még repülni is tudnak. Aztán mindig jön valaki, aki levágja a fejüket, ráadásul mind a hetet, ahelyett, hogy megnézné, hogyan is csinálja azt a tűzokádást, milyen gyönyörű a bőre és milyen baromi ritka élőlény. Nem értettem, hogy miért kell a sárkányokat megölni. Mi történik itt?

– Honnan volt neked 17 évesen akkora lelkiismeret, hogy itt hagyd a szigorúan ellenőrzött Magyarországot és elmenj Indiába?

– Könnyű volt. Hogy miért, azt igazán nem tudom megmondani, mert vannak rétegek, amiket nem vizsgálok magamban. Egy biztos, hogy az indiai út – most ezt szimbolikusan értem, tehát nem csak a kulturális rész értendő ezalatt – azért volt nagyon fontos, mert racionálisan, mérhető ismeretanyagot beszerző módon hozzá lehetett jutni ahhoz a létformához, ami tulajdonképpen az emberi együttélési poklok egyik legkifinomultabb formája. A megvalósult szocializmus egy atomizált és a tudatot sorvasztó ázsiai típusú rendszer volt. Nagyon könnyű volt felismerni az azonosságát, a nagy történelmi múltú despotikus ázsiai rendszerek napi életérzésével. Véleményem szerint Budapesten 1964–65-ben egy érző emberi lény napi életérzése nem állt nagyon távol egy képzelt ázsiai-indiai életérzés esszenciájától. Ez persze iszonyúan csikorog, amit most mondtam, de a függőhíd, az átjárhatóság valahol ott volt.

Az nyilvánvaló volt, hogy az emberek nagy része azért ment Keletre, hogy gyógyítsa a nyugati nyomorúságát. Én meg azt láttam, hogy Keleten még nagyobb pokol van, viszont egy több ezer éve működő kifinomult pokol.

Ez a pokol viszont megtanulta azt, amit itt Nyugaton mi még ma sem tudunk. Ha megnézzük például a modern japán buto-t vagy a no-színházat vagy a Zeami-féle zent, akkor megdöbbenve láthatjuk, hogy micsoda elidegenítési rituáléja alakult ki az életérzések szimbolizálásának.

És megcsodálhatjuk azt is, hogy milyen kifinomult az emberi elme, hogy ilyen és ehhez hasonló szimbólumrendszereket volt képes létrehozni, a saját megnyomorított létének a felszabadítására. Hát ez vitt el Indiába, mert ott volt e téren a legszörnyűbb a helyzet, és mert a kultúra ott találta meg ennek a kivezető útnak, azaz a művészet eredendő hamis tudatának a pozitív és kivezető módozatait és fejlett technikáit. De engem nem az érdekelt, hogy hogyan lehet innen kislisszolni, hanem az érdekelt, hogy milyen elképesztően tehetséges abban is az ember, hogy gyógyírként hasson zenéjének pokolbéli jajgatása. Hiszen egy saját maga által kitalált rendszerrel győzi le a meg nem értett, de elszenvedett valóságot, s ezzel átbuszkázott a fején. Engem pedig az érdekelt, hogy mi ez a rendszer. Én úgy győztem le a magam nyomorúságát, hogy megértettem azt, hogy mások hogyan győzték le.

2006. január 13. (H. L. kérésére, a beszélgetés napja – a szerk.)